

a) Vad är huvudbudskapet? Vad vill Marx få sagt?

Marx var ute efter förändring. De motsättningar i samhället som han identifierade enligt den dialektala filosofin kunde inte lösas på ett teoretiskt plan, utan förändringen måste uppstå genom en kamp på liv och död (Ritzer, 2008:45). Den förändring han var ute efter var den mänskliga frigörelsen, och den skulle nås genom en kommunistisk revolution. Till skillnad från många andra revolutioner genom historien, som endast utmanat den befintliga makteliten och resulterat i att en ny samhällsklass kommit till makten men utan större förändringar i den rådande samhällsstrukturen (Marx, 1995:167), skulle kommunismen förändra alla produktions- och kommunikationsformer från grunden, avskaffa klasserna och bygga ett nytt samhälle från grunden (Marx, 1995:190f). Marx ansåg att människan inte var fri, och att detta berodde på det slaveri som många människor drabbats av under kapitalismen. Ett slaveri som visade sig genom att arbetaren endast får en lön som räcker för att hålla honom vid liv, och för att hålla hans familj vid liv så att ny arbetskraft reproduceras (Marx, 1865:Kap 8). Det som produceras utöver det som behövs för att arbetaren ska överleva blir profiten och tillfaller kapitalisten m.fl. (Marx, 1865:Kap 11). Detta förhållande var inget annat än det som existerade under det historiska slaveriet (Marx, 1865:Kap 9) med den enda skillnaden att slaven och herren aldrig upprättat någon överenskommelse, vilket kapitalisten och arbetaren gjort, men där behovet av att hålla slaven och arbetaren vid liv förenade herrens och kapitalistens syften. Höjning av arbetarlönerna, som många kämpade för i Marx samtid, var enligt honom ingenting annat än en bättre betalning till slavarna (Marx, 1995:77), och att grundproblemet skulle kvarstå. Men detta slaveri handlade inte bara om ekonomi, utan var också ett mentalt slaveri. I och med den ökande arbetsdelningen som utvecklats genom historien, och som fulländats i och med lönearbetet i kapitalistens fabriker, skiljdes arbetaren från sitt resultat, sin produkt, och därmed skapades en stark alienation (Marx, 1995:64ff). Arbetet är inte frivilligt och tillfredställer inga behov utan är endast medel för att tillfredsställa behov utanför arbetet, dvs. för att överleva som arbetare och för att försörja familjen (Marx, 1995:69f). Detta innebär att arbetet blir något fristående och främmande istället för integrerat och engagerat. Alienationen driver människan ifrån sin produkt, sitt arbete, sig själv och till sist från sitt mänskliga väsen, sin egen art. Detta missförhållande måste brytas ansåg Marx, för att göra människan fri, och bli ett med sina produkter, sin produktion och sig själv. Dessutom beskrev Marx de möjliga lägen som samhället kan befinna sig i (Marx, 1995:59), och hans argument var att det inte spelade någon roll huruvida samhället blev rikare eller fattigare – arbetarna fick det kontinuerligt sämre i alla alternativ. Och eftersom ett samhälle

med många olyckliga medborgare blir olyckligt konstaterade Marx ”...så är alltså *samhällets olycka nationalekonomins mål*.”. Detta kan bidra till tolkningen av Marx syfte och mening där han inte enbart fokuserade på arbetaren, och dennes lycka och frihet, utan på samhället i stort som Marx ansåg är på väg mot djup olycka, och där endast en omkullkastning av hela dess struktur är dess räddning.

b) Hur framförs budskapet? Vilka utgångspunkter har han för sin framställning?

Marx var en lysande logiker, och med en stark retorik skapade han en tung argumentation för sina egna idéer och mot sina motståndares. Han tog till sig de ekonomiska och filosofiska vetenskapernas teser, analyserar dem så att han kunde använda det han upplevde var rätt, och kraftfullt agitera mot det som var fel. Han ägnade en stor del av sina texter åt just argumentation, där han inte alltid så mycket beskrev sina egna teser utan istället förklarade andra filosofers, ekonomers eller sociologers ståndpunkter (Marx, 1865), (Marx, 1995).

Han studerade historien och hur olikheter uppstått och utvecklats, samt hur samhällen byggts, revolutionerats och byggts på nytt (Ritzer, 2008:44f). Han går till kraftigt angrepp på tyska filosofer, bl.a. Feuerbach (Marx, 1995:131ff) och Bauer (Marx, 1995:21 ff) och främst sina unghegelianska kollegor för att de försökte framföra tankar och idéer och genom verbal påverkan skapa samhällelig förändring (Marx, 1995:138).

Marx ansåg att det inte fanns några allmänna naturlagar utifrån vilka samhället verkade, utan allt var av människan skapat, även om det inte för den sakens skull automatiskt innebar att alla människor var medvetna om dessa mänskligt skapade fenomen (Marx, 1995:156). Det gjorde att han fick en starkare grund för sina teser att revolutionera samhället än om han var inne på att förändra allmänna och grundläggande regler för samhällsordningen. Däremot var den revolution han förespråkade mycket mer komplex än någon maktomstörtning tidigare eftersom det inte längre var tal om att den nya härsarklassen skulle exploatera den nya underklassen.

Personligen så förbluffas jag över den minimala förståelsen från Marx till andra i sin omvärld. Han kritiserade kapitalismen och han kritiserade staten. Han kritiserade enskilda personer men visade få öppningar till en önskan att förstå andras ståndpunkter. I *Människans frigörelse* (Marx, 1995) skrev han agitatoriskt och utan tvekan om sin egen sanning, utan att ge några andra alternativ, och även om han beskrev andra teorier upplever jag att det var endast i syfte att skapa argumentation för sig själv. I *Lön, pris och profit* (Marx, 1865) gick han till direkt angrepp mot Medborgare Weston i frågan om arbetarrätt och löner.

Någonstans undrar jag om inte en av bristerna i Marx framgång med alla sina tankar finns i detta ämne. För avseende frihet och mänskliga rättigheter - vad är viktigast - att vara fri eller att uppleva sig fri? Marx förväntade sig att proletariatet skulle resa sig när alla arbetare skulle bli medvetna om sin situation och den framtid som skulle vara möjlig i och med en revolution. Tyvärr når vi människor inte förståelse och insikter, dvs. medvetande, genom att lyssna på eller läsa texter från en agitator, även om han är ett argumentatoriskt och väl retoriskt geni! Genomgripande förståelse når vi genom helt andra processer, bl.a. självreflektion och samtal, och det ser jag väldigt lite av i Marx material. Därav riskerade han två saker. Den ena att alldeles för många intresserade skulle missförstå honom och implementera hans teorier på ett felaktigt sätt vilket ju kan konstateras om världens alla marxistiska försök (Ritzer, 2008:71). Det andra att alldeles för få proletärer skulle förstå den totala revolution och samhällsomstörtning som kommunismen skulle kräva, och istället endast se det tydliga motståndet mot kapitalisterna som Marx fick att framstå som nästan en symbol för sin kamp.

c) Hur kan man applicera Marx argumentation (eller delar av) på ett idag aktuellt tema?

Jag har reflekterat över ett märkligt och allvarligt fenomen i världen under den här perioden med Karl Marx. Den globala miljöförstöring och exploatering av utvecklingsländer som sker idag på många håll kan beskrivas med Marx teorier. Han konstaterade att kapitalister konkurrerar kraftfullt med varandra (Ritzer, 2008:63) och driver hela kapitalismen mot lägre arbetarkostnader och ökad exploatering av resurser. Den kapitalist som försöker hålla arbetarlönerna uppe, eller som vill driva sin verksamhets miljömässigt får sämre resultat och riskerar att gå i konkurs och inte längre existera.

Det fascinerande är här att Marx behandlar en av de mest grundläggande mänskliga egenskaperna, egoismen. Han nämner detta ofta i, de för mig så svårförståeliga, judendom-kontra-kristendoms-kapitlen (Marx, 1995:21 ff) och beskriver också egoismen som en positiv drivkraft. Den drivkraften driver människan in i samhällen för att få säkerhet, men driver samtidigt människan ur samhället för egen vinning. Marx skrev också om den mänskliga emancipationen (Marx, 1995:48) där människan blir en samhällsvarelse först när *”hon lärt sig betrakta och använda sina »egna krafter» som en samhällelig kraft”*. De två begreppen samhälle och individ står mot varandra som i övrig sociologi och gör frågeställningen intressant, dels vad en enskild individ kan göra även om det ger negativa effekter på

samhället, och dels vad samhället kan kräva av individen även om det ger negativa effekter på individen.

Företagare kan profitera på att deponera sopor för billig penning till ett annat land som inte har förmågan att ta hand om dessa, genom att ta kraftigt betalt av de västliga producerande företagen som har tillverkaransvar. Det går att tjäna pengar på att odla sockerrör till etanol på en afrikansk savann, istället för att odla grödor för mänsklig föda åt de människor som bor och verkar i närområdet. Kapitalistiska företagare tjänar stora pengar på att fiska upp den fisk som lokala fiskare behöver för att överleva och försörja sin familj. Där skapas en skarp kontrast mellan den kapitalistiska företagaren som ser hur kapitalet skapar vinster, och den lokala människan som arbetar för sig själv och i en helt annan form av ekonomimodell. Så länge det finns möjligheter att skapa vinster genom exploatering kommer det, enligt Marx, att fortsätta på värre och värre sätt (Marx, 1995:61). Det enda, och det är ju bara en del av problemet enligt Marx, är att staten, eller i världens fall, världens alla stater reglerar denna verksamhet mot ett långsiktigt och tåligt utnyttjande av världens alla resurser. Men det har inte fungerat tillräckligt bra än i varje fall, så där ger jag Marx rätt.

Ritzer, G. (2008). *Sociological Theory* (7th ed). New York: MacGraw-Hill.

Marx, K. (1865). *Lön, pris och profit*. <http://www.marxists.org/archive/noneng/svenska/mforum/bokarkiv/0013.htm>

Marx, K. (1995). *Människans frigörelse*. Göteborg: Daidalos